

**vakblad voor
informatieprofessionals**

Het mediadieet

Deel 2 Achter het
nepnieuws: *deeper
down the rabbit hole*

**Metadatabeleid
in Deventer**

Kijkje bij de Athe-
naeumbibliotheek

Open informatie

Waarom het nodig
is transparant te zijn

BLM bij de BL

Hoe er in Londen
wordt omgegaan
met inclusiviteit

2021 | 03

**BOEKENROOF
EN BIBLIOTHEKEN:
EEN COMPLEXE
KWESTIE**

COLOFON

IP is samen met Informatieprofessional.nl het onafhankelijke platform voor de informatiespecialist van vandaag en morgen. De lezers werken in de informatie-, bibliotheek-, archief- en erfgoedwereld.

ISSN: 1385-5328

IP is een uitgave (25ste jaargang) van Uitgeverij IP
Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg
tel. 06-223 75 75 9
www.informatieprofessional.nl

redactieadres

IP, Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg,
tel. 06-223 75 75 9,
e-mail redactie@informatieprofessional.nl.

redactie

Marjo Bakker, Maarten Brinkerink,
Wilbert Helmus, Dafne Jansen,
Vincent M.A. Janssen,
Evelien de Jonge, Leen Liefsoens,
Cindy Lammers (hoofdredacteur),
Matthijs van Otegem, Mirjam
Raaphorst, Vincent Robijn,
Eric Sieverts en Daniël de Vette

vormgeving

Eric van den Berg,
egfvdberg@upcmail.nl,
Tom van Staveren,
graphicisland@upcmail.nl.

medewerkers
aan dit nummer

Jos Damen, Anne van den Dool,
Rob Feenstra, Suzan Folkerts,
Marianne Hermans,
Frank Huysmans, Marja Kingma,
Marijn Mostart, Lotte Savelsberg

abonnements

Voor abonnementsprijzen
en andere informatie zie
Informatieprofessional.nl.

advertentieverkoop

Voor informatie over adverteren
in blad of op de site:
Rajin Roopram, e-mail rajin.roopram
@informatieprofessional.nl,
tel. 06-15201724.

Het verlenen van toestemming
tot publicatie in dit tijdschrift
strekt zich tevens uit tot het
in enigerlei vorm elektronisch
beschikbaar stellen.

INHOUD

08

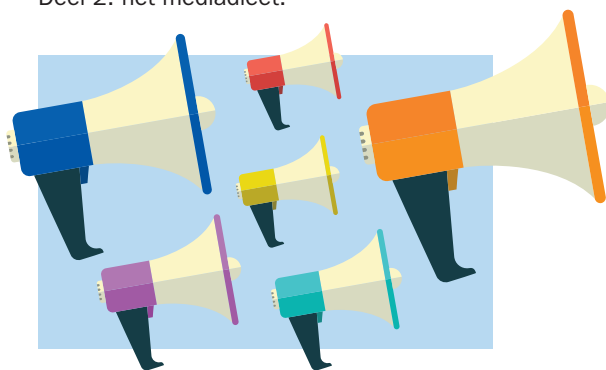
Rover of beroofde?

Kunst teruggeven aan het beroofde land is inmiddels een bespreekbaar issue, maar hoe zit het met roofboeken in bibliotheken? Anne van den Dool dook in deze complexe kwestie.

12

Achter het nepnieuws #2

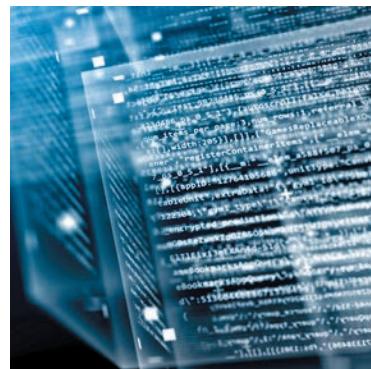
In een serie van zes artikelen duikt Vincent M.A. Janssen, complotdenker-in-opleiding, in de wereld van misinformatie, fake news en aanverwante begrippen. Deel 2: het mediadieet.

14

Open the Black Box

Initiatiefnemers van *Open the Black Box* vertellen over waarom organisaties veel opener moeten zijn over wat er gebeurt met hun eigen informatie en die van een ander.

RUBRIEKEN

04

Data in beeld

Raphael tot
op de vezel

07

IP Lingo

Hyper-
automatisering

19

Column Frank
Huysmans

Digitisation
on dement

26

KB
Onderzoekskroniek

Burger en data

20

Deventer metadataleid

Hoe gaat de Athenaeumbibliotheek Deventer om met ontwikkelingen op het gebied van metadatering en catalogisering? Een kijkje achter de schermen van de erfgoedbibliotheek.

22

Gelezen: De bibliomaan

De jonge Stichting Desiderata bracht onlangs haar eerste publicatie uit: de vertaling van *Le Bibliomane* van Charles Nodier. Jos Damen peilde de diepte van de boekenliefde.

28

BLM bij de British Library

Aangezwengeld door de Black Lives Matter-protesten moe(s)t bij de British Library het roer om. Een driejarenplan ligt op tafel voor een beter beleid op het gebied van inclusiviteit.

DEUREN OPEN

Op het moment van sluiten kwam het nieuws naar buiten dat Duitsland als eerste Europese lidstaat koloniale roofkunst gaat teruggeven aan het beroofde land. Er zit op kunstzinnig vlak dus schot in deze zaak, en dat is mooi. Bij bibliotheken blijkt dat ietsje anders te liggen. We zochten uit of zij wellicht roofboeken op de plank hebben staan, maar met deze vraag als binnenkomer gingen de archiefdeuren niet automatisch open. En eenmaal open, dan slechts op een kiertje – enkele uitzonderingen daargelaten. Uitwijken over boeken die uit Nederland zijn geroofd, gaat echter een stuk makkelijker. Als slachtoffer praat je meestal vrijer dan als dader. Niet dat dit geen boeiend onderwerp is overigens. Lees alleen al *De grote boekenroof* (2017) van de Zweedse journalist Anders Rydell. Een indruk- en huiveringwekkend verhaal over de grootschalige plundering van bibliotheken en privécollecties – ook in Nederland – door de nazi's om literatuur als wapen in hun vernietigingsmachinerie te gebruiken.

Het is openheid van zaken ruim zeventig jaar na dato, maar o zo nodig. Alleen al om te zorgen dat de geschiedenis zich niet herhaalt. Bij de British Library worstelen ze met hun koloniale verleden en met inclusiviteit, en hebben ze, getriggerd door BLM, een antiracismeplan opgesteld. De *gist is clear* (en een tipje voor Nederland wellicht): geen gestruisvogel meer bij moeilijke onderwerpen en negativiteit, maar rug recht en deuren open – voor iedereen.

REDACTIONEEL | Cindy Lammers

30

Gespot

Coronacollectie en Pinghe Bibliotheater

32

Verenigingen

Beroepsverenigingsnieuws

34

Lifehacking

Interactief doceren en studeren op afstand

35

Favorieten

Frits Hermans

RAPHAEL TOT OP DE VEZEL

Digitalisering van kunstobjecten heeft dankzij corona een extra zetje gekregen, maar ook voordat de pandemie losbarstte, waren er al legio initiatieven. Zoals de tekeningen van renaissanceschilder Raphael die hij maakte voor wandtapijten voor de Sixtijnse Kapel. Zeven van deze imposante werken – elk circa 5 meter breed en 3,5 meter hoog – zijn bewaard gebleven en normaal gesproken live te zien in het Victoria and Albert Museum (V&A) in Londen. Alleen nu even niet, maar gelukkig is er internet. Onlangs heeft het V&A de tekeningen online beschikbaar gemaakt met de nieuwste HD-technologie. Dit stelt zowel professionals als amateurs in staat om het ontwerp- en maakproces in detail te onderzoeken dankzij high-res panoramafoto's van de geschilderde scènes, infraroodbeelden van de houtskooltekening eronder en 3D scans van het papier oppervlak. Je kunt switchen tussen de lagen om subtiele verschillen te zien tussen de verflaag, ondertekening en oppervlaktestructuur – van de kleine gaatjes die zijn gemaakt om de tekeningen in wandtapijten te vertalen tot de samengestelde vellen papier waaruit elke cartoon bestaat, de plooien en scheuren, en de daaropvolgende restauratie en reparatie gedurende hun hele levensduur. Op vam.ac.uk/collections/raphael-cartoons wordt alles uitgebreid uitgelegd in tekst en beeld. #RaphaelCartoons

Visible**Infrared****Surface**

The Death of Ananias, by Raphael, about 1515 – 16

OMBUDSVISIE OP DATA EN ALGORITME OVERHEID: STEL BURGER CENTRAAL

Voor burgers moet duidelijk zijn wat zij van de overheid mogen verwachten als deze gebruikmaakt van data en algoritmes, maar dat is niet altijd het geval. De Nationale ombudsman heeft daarom een ombudsvisie ontwikkeld op het 'behoorlijk gebruik van data en algoritmes door de overheid'.

De overheid gebruikt in processen en systemen steeds vaker data en algoritmes. Hierbij houden overheden rekening met het belang van juridische en ethische kaders, maar de ombudsman ziet ook het gevaar, bijvoorbeeld wanneer de overheid door het gebruik van data en algoritmes verandert in een black box en de burger niet meer weet wie hij voor zich heeft. Overheden vinden het belangrijk om het belang van de burger voorop te stellen, maar in de praktijk blijkt dat dit onvoldoende gebeurt. Vandaar de ombudsvisie.

Nationale ombudsman Reinier van Zutphen: 'Niemand wil dat burgers slachtoffer worden van een systeem waarin de overheid gebruikmaakt van data en algoritmes. Of dat zij worden geconfronteerd met ongewenste resultaten. Toch worden burgers nog nauwelijks betrokken bij het gebruik van data en algoritmes door de overheid. Daar kun je als overheid verandering in brengen door de drie uitgangspunten uit de ombudsvisie te hanteren.' Die zijn: wees duidelijk, wees toegankelijk en wees oplossingsgericht.

Vertrouwen in overheid

In zijn ombudsvisie stipt de ombudsman ook aan dat hij het belangrijk vindt dat de overheid vooraf nadenkt over het gebruik van data. En dat burgers altijd uit het systeem kunnen worden gehaald als het misgaat. Bovendien moeten persoonlijk contact en maatwerk altijd mogelijk blijven. Dit draagt bij aan het vertrouwen dat de burger in de overheid heeft.

In een brief aan Raymond Knops, demissionair staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, roept de ombudsman de overheid op om de burger centraal te stellen wanneer zij gebruikmaakt van data en algoritmes. De Nationale ombudsman blijft actief de ontwikkelingen rondom het gebruik ervan volgen en waar nodig zijn ombudsvisie uitdragen. Daarnaast zal hij deze visie als toetsingskader gebruiken wanneer hij klachten ontvangt over het gebruik van data en algoritmes door de overheid. <

INZENDEN VOOR VICTORINES 2021

Jaarlijks looft het Victorine van Schaickfonds de Victorines uit. De prijzen zijn bedoeld om publicaties en vernieuwing in het informatievak te stimuleren. Voor de 2021-editie kun je nu meedoen of iemand voordragen tot uiterlijk 1 september.

Maak kans op een van de onderstaande prijzen als je recent een bijdrage hebt geleverd aan innovatie van het informatievak in de ruimste zin van het woord. Dat kan een artikel, presentatie, website, blog, vlog of andere bijdrage zijn, maar ook een bijzonder en vernieuwend initiatief.

Nomineer een collega of stuur je eigen bijdrage in.

De jury, gevormd door het bestuur van het Victorine van Schaickfonds en KNVI, reikt drie prijzen uit:

> de Victorine voor de beste

publicatie en de Victorine van Schaick Penning (2500 euro);

> de Victorine voor het meest innovatieve initiatief op het vakgebied van de informatieprofessional (2000 euro);

> de Victorine voor de beste scriptie (1500 euro).

Inzendingen en nominaties kunnen worden gestuurd aan victorine@

knvi.nl. De wijze waarop de

prijs wordt uitgereikt, evenals de datum, is afhankelijk van de situatie rondom de coronamaatregelen en zal het fonds later bekendmaken. <

ALSEMGEEST NIEUWE CONSERVATOR BIBLIOTHEEKCOLLECTIES RIJKSMUSEUM

Alex Alsemgeest is per 20 september 2021 de nieuwe conservator Bibliotheekcollecties van het Rijksmuseum. Hij volgt Geert-Jan Koot op die na 33 jaar met pensioen gaat. De komende maanden werkt hij in deeltijd samen met Koot en ontwerper Irma Boom aan een publicatie over de boeken van het Rijksmuseum.

Olga Rook

Alsemgeest (1980) studeerde geschiedenis aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en Book and Digital Media Studies aan de Universiteit Leiden. Hij werkte bij de Koninklijke Bibliotheek en in diverse andere instellingen aan de ontsluiting van historische boekencollecties. Tot eind augustus 2021 is hij ook nog verbonden aan Trinity College in Dublin, waar hij projectleider is voor een gezamenlijk project van de KB en de Library of Trinity College. Hij schrijft ook met regelmaat voor vakblad IP.

Koot (1955) neemt na 33 jaar afscheid van het Rijksmuseum, waar hij sinds 1988 hoofd was van de Rijksmuseum Research Library. In die functie speelde hij een belangrijke rol in het landschap van kunstbibliotheken op nationaal en internationaal vlak. In 2016 werd hij de eerste conservator Bibliotheekcollecties van het Rijksmuseum, een functie die ontstond toen de Rijksmuseum Research Library, de afdeling Collectie Informatie en de studie- en leeszaal werden samengevoegd tot de afdeling Research Services. <

NATIONALE STRATEGIE DIGITAAL ERFGOED 2021-2024 OOK VOOR DE CULTUURPRODUCERENDE SECTOR

Het Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE) heeft de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed 2021-2024 gelanceerd, een geactualiseerde versie van de bestaande strategie die 'nog beter aansluit bij onze digitale wereld' en is verbreed naar het erfgoed van de kunstensector en de creatieve industrie.

Demissionair minister van OCW Ingrid van Engelshoven zette vorige maand haar handtekening eronder. Uitvoering van de strategie is sinds 2015 gelegd bij partners binnen het NDE. Van Engelshoven benadrukte dat de update van de eerste versie noodzakelijk is vanwege de verdere digitalisering van de maatschappij en de impact hiervan op ons erfgoed. Ook wees ze op het onverminderde belang van toegang tot digitaal erfgoed. Het vertelt immers verhalen over waar we vandaan komen en wie we zijn.

De geactualiseerde strategie betekent voor het netwerk 'de stap naar een nog intensievere samenwerking, met nog meer partners', aldus Van Engelshoven. 'Maar ook: de stap naar nog meer toegankelijkheid, voor nog meer mensen. En de stap naar het verkennen van wat de nieuwste technologieën ons kunnen bieden.'

AI en big data

Nieuw in de geactualiseerde strategie is het opnemen van erfgoed van de kunstensector en de creatieve industrie.

Digitale archieven van cultuurproducerende instellingen vormen steeds vaker een bron voor nieuwe artistieke producten, bieden nieuwe inzichten in het creatieproces en zijn een inspiratiebron voor makers, van kunstenaars tot ontwerpers. De nieuwe platformen Podiumkunst.net en het Netwerk Archieven Design en Digitale Cultuur helpen, samen met DEN Kennisinstituut cultuur & digitalisering, de cultuurproducerende instellingen bij hun digitale collectievorming.

De geactualiseerde strategie benoemt ook de ambities van erfgoedinstellingen, wetenschap en technologie om de komende jaren sterk in te zetten op artificiële intelligentie (AI), big data en andere technologieën. Zo kan het erfgoed nog breder worden verspreid. De werkgroep Cultuur en Media van de Nederlandse AI Coalitie (NLAIC) zet in een gemeenschappelijke innovatieagenda voor de cultuur en media alle kansen op een rij.

Meer informatie over de nieuwe strategie vind je op <http://bit.ly/NDE-strategie>. Je kunt je hier ook inschrijven voor de online lancering op 20 april van 15 tot 17 uur. <

Rob Feenstra

Projectleider/consultant bij de Universitaire Bibliotheken Leiden; heeft als aandachtsgebieden bibliotheeksystemen en de digitale bibliotheek

Hyperautomatisering

Als kind las ik in de verhalen van Ollie B. Bommel over de schurken Bul Super en Hiep Hieper. Die twee hoorden bij elkaar, ook etymologisch: het Griekse huper (een bepaalde grens te boven gaan) is verwant aan het Latijnse super. In onze taal is hyper een voorvoegsel om aan te geven dat het in het daaropvolgende grondwoord genoemde in (soms te) sterke mate aanwezig is. Combinaties met hyper komen soms wat overdreven over. En nu is er hyperautomatisering. Het is een hypertrendy begrip, want je ziet het steeds weer opduiken in de lijstjes met de zes, zeven of tien IT-trends van 2021 die marketing- en IT-websites hijgerig van elkaar overschrijven. Het IT-onderzoeksbureau Gartner was de grote massa overigens voor en zette hyperautomatisering al op één in het lijstje trends voor 2020. De notering van hyperautomatisering in al deze voorspellingen zegt overigens niet alles. Om de betrouwbaarheid van dit soort lijstjes te controleren, bekeek ik een willekeurig voorspellingslijstje voor 2016 en zag dat daarin het einde van de app werd aangekondigd ('Apps zijn zo 2015!').

Bij hyperautomatisering gaat het om het automatiseren van complexe processen waarbij nu nog de tussenkomst van mensen nodig is, bijvoorbeeld omdat ze lastige uitzonderingssituaties bevatten. Daarbij wordt gebruikgemaakt van geavanceerde technieken als RPA, iBPMS, ML en AI (respectievelijk robotic process automation, intelligent business process management software, machine learning en artificial intelligence). Vaak resulteert hyperautomatisering in de creatie en het gebruik van digitale tweelingen: digitale replica's van objecten, mensen of organisaties, kortom, zo ongeveer iedere fysieke entiteit. Zoals zo vaak is kostenbesparing een belangrijke reden om hyperautomatisering toe te passen, en daarom wordt corona vaak genoemd als een reden om deze geavanceerde manier van automatiseren versneld in te voeren.

Het is afwachten of hyperautomatisering inderdaad dé nieuwe IT-trend gaat worden. Op Google was voor de maand februari in ieder geval een flinke uitschieter te zien in het aantal zoekresultaten, maar dat had vooral te maken met al die trendlijstjes. <

